

S.BEGMATOV

MUSIQA

6-sinf uchun darslik

Qayta ishlangan 6-nashri

*O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi
nashrga tavsiya etgan*

G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi
Toshkent – 2017

Taqri zchilar:

Gulchehra DADABAYEVA – Respublika Ta’lim markazi “Musiq a, san’at, mehnat ta’limi, jismoniy kamolot va salomatlik” bo’limi bosh metodisti;

Vasila GAPPAROVA – Toshkent shahar Uchtepa tumanidagi 203-umumta’lim maktabining musiq a madaniyati fani o’qituvchisi;

Feruza AXMADEYEVA – Toshkent shahar Sirg’ali tumanidagi 284-umumta’lim maktabining musiq a madaniyati fani o’qituvchisi.

Begmatov, Soib.

Musiq a: 6-sinf uchun darslik. Qayta ishlangan 6-nashri. – S.Begmatov. – T.: G’afur G’ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2017. – 88 b.

Darslikdan unumli foydalanish uchun quyidagi shartli belgilarni eslab qoling:

– musiq a tinglash

– musiq a savodi

– jamoa bilan kuylash

– savol va topshiriqlar

– mustaqil o’qish

– ovoz sozlash mashqi

SO‘ZBOSHI

Aziz o‘quvchilar! Tavsiya etilayotgan 6-sinf “Musika” darsligi Sizlarni musiqa ijodiyotining mumtoz olami bilan tanishtiradi. Mumtoz musiqa har tomonlama yetuk va mukammal bo‘lgan asarlarni o‘z ichiga oladi. Ular har bir avlod tomonidan qunt bilan o‘rganilgan va kelajak uchun munosib voris bo‘lishga da’vat etuvchi ijodiyotning ulkan manbasi bo‘lib kelgan.

Darslikdan xalq folklor va mumtoz musiqasi, Sharq xalqlari musiqasi, zamonaviy estrada musiqasi hamda mumtoz kompozitorlik musiqalari va ijodiyoti bo‘yicha tushunchalar olasiz.

Musiqani xalq yaratadi. Xalq bastakorlari va kompozitorlari esa xalqdan olib, qayta ishlab, mumtoz janrlar namunalarida yana xalqqa taqdim etadilar. Xalq musiqasi sodda va xalq hayotidagi voqeliklar bilan bog‘liqdir. Mumtoz klassik musiqa esa inson tafakkuri mevasi, ya’ni kompozitorlik ijodining mahsulidir. Zamonaviy musiqa – davr taraqqiyoti mezonida yuzaga keladigan yangidan-yangi namunalar, oqimlar va uslublar demakdir.

I chorakda mumtoz musiqa va ularning janr xususiyatlari haqida tushuncha berilgan. II chorakda zamonaviy musiqa mezonlari, ayniqsa, o‘zbek estrada musiqasiga ko‘proq e’tibor qaratilgan. III chorakda esa arab, turk, ozarbayjon, eron, xitoy, uyg‘ur, yapon, hind, qozoq, qirg‘iz, tojik kabi Sharq xalqlari musiqasi bilan yaqindan tanishasiz. IV chorakda jahon mumtoz musiqasiga ulkan hissa qo‘shgan V.Motsart, L.Betxoven, F.Shopen, M.Glinka kabi Yevropa kompozitorlarining mumtoz musiqa ijodiyotidan bahramand bo‘lasiz.

Mumtoz musiqa xalqlarning milliy an’analari bilan sug‘orilgan ma’naviy boyligi bo‘lib, ularni o‘rganish va rivojlantirish har bir inson kamoloti uchun zarurdir. O‘ylaymizki, darslikka kiritilgan mavzular barkamol avlod qalbida Vatanga muhabbat tuyg‘ularini shakllantirishga, umumbashariyat madaniyatini idrok-lashga, musiqiy merosni anglashga xizmat qiladi.

M u a l l i f

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT MADHIYASI

Abdulla Oripov so'zi

Mutal (Mutavakkil) Burhonov musiqasi

Tantanavor *f*

1. Ser- qu- yosh, hur o'l- kam, el-
ga baxt, na- jot, Sen o'- zing do'st- lar- ga yo'l- dosh, meh-ri-
bon! Meh-ri- bon! Yash- na- gay to a- bad il-
mu fan, i- jod, Shuh- ra- ting por- la- sin to- ki bor ja-
hon! Ol- tin bu vo- diy- lar - jon O'z- be- kis-
ton, Aj- dod- lar mar- do- na ru- hi sen- ga yor! U- lug'
xalq qud- ra- ti jo' sh ur- gan za- mon, O- lam- ni mah- li- yo ay- la-

1. gan di-yor! *f* 2. Bag'-ri

2. gan di-yor!

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
 Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh, mehribon!
 Yashnagay to abad ilm-u fan, ijod,
 Shuhrating porlasin toki bor jahon!

N a q a r o t:

Oltin bu vodiylar – jon O'zbekiston,
 Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
 Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
 Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag'ri keng o'zbekning o'chmas iymoni,
 Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
 Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
 Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

N a q a r o t:

Oltin bu vodiylar – jon O'zbekiston,
 Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
 Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
 Olamni mahliyo aylagan diyor!

I CHORAK

MUMTOZ MUSIQA HAQIDA TUSHUNCHA

1-Mavzu: MUMTOZ MUSIQA

“Mumtoz musiqa” mohir sozanda, xonanda hamda bastakorlar ijodining eng nodir namunasi bo‘lgan maqomlar, yirik shakldagi murakkab kuy va ashulalarni o‘z ichiga oladi. Amaliyotda u “mumtoz musiqa” yoki “kasbiy musiqa” deb ham yuritiladi. Demak, mumtoz musiqa xalq ijodiyotining professional yo‘nalishiga xos bo‘lgan eng sara musiqiy namunalaridir. Ushbu yo‘nalishga xos bo‘lgan asarlar iste’dodli bastakorlar tomonidan yaratilgan hamda yuksak malakaga ega bo‘lgan xonanda va sozandalar tomonidan ijro etib kelingan. Ularning mazmuni murakkab va mukammaldir. Shu bois ularni ijro etish uchun katta san’atkorlik tajribasi, mahorat, malaka va musiqiy savodxonlik kerak bo‘ladi. Qadimdan mumtoz musiqa yoshlarga ustozlar tomonidan o‘rgatib kelingan. Ushbu ustoz-shogirdlik an‘anasi hozirgacha davom etib kelmoqda.

Mumtoz musiqa yirik shakldagi kuy va ashulalardan tarkib topgan. Ular mazmunan va shaklan rang-barangdir. Ma’lumki, bizning diyorumiz sheva nuqtayi nazaridan 4 ta katta vohaga bo‘linadi. Bular: Buxoro – Samarqand, Xorazm, Surxondaryo – Qashqadaryo va Farg‘ona – Toshkent vohalaridir. Sheva nafaqat tilda, balki musiqiy ohanglarda ham o‘z aksini topadi.

Qadrli o‘quvchilar! Mumtoz musiqa merosimiz kelajakda yaratiladigan barcha musiqiy asarlar uchun ohang-kuylar xazinasi. Bu chorakda Siz musiqamizning mumtoz turlari va vohaviy xususiyatlari haqida umumiy tushunchaga ega bo‘lasiz.

Mumtoz musiqa asarlaridan namunalar tinglang.

“O‘zbekiston Respublikasi Davlat madhiyasi” A.Oripov she’ri, M.Burhonov musiqasi

2/4 o'lchovida ritmik tuzulmalarni kuylang.

- ?! 1. Mumtoz musiqa haqida so'zlab bering.
•• 2. Qanday musiqiy namunalarga mumtoz musiqa deyiladi?
3. Mumtoz musiqa kimlar tomonidan yaratiladi va ijro etiladi?
4. O'zbekistondagi qaysi vohalarni bilasiz va ularning mumtoz musiqaga ta'siri qanday?
5. Mumtoz musiqani ijro etish uchun qanday malakalarga ega bo'lish lozim?

2-Mavzu: MUMTOZ KUYLAR

Mumtoz musiqa tarkibi ikki xil shaklga ega bo'ladi. Ulardan biri cholg'u musiqasi bo'lsa, ikkinchisi, ashula yo'lidir. Cholg'u musiqasi tarkibi eng sodda xalq kuylaridan tortib to murakkab maqom namunalari gacha bo'lgan asarlarni o'z ichiga oladi. Shularning orasida maqom cholg'u yo'llari bilan birga juda ko'p an'anaviy mumtoz asarlar ham bor. Mumtoz kuylarni o'zbek bastakorlari turli davrlarda yaratganlar.

Mumtoz kuylar azaldan o'zbek xalq cholg'ulari – tanbur, dutor, g'ijjak, nay, chang va surnay kabi sozlarda ijro etib kelingan. Eng ommabop cholg'ularimizdan yana biri doiradir. Amaliyotda aksariyat mumtoz kuylar yakka cholg'ularda hamda jo'rnavozlikda ijro etib kelinmoqda. Biz sevib tinglaydigan mumtoz kuylar juda ko'p. Ularga "Hojiniyoz I-II", "Cho'li Iroq", "Mirzadavlat", "Munojot", "Savti Munojot", "Ufori Munojot", "Ilg'or", "Rohat", "Rajabiy", "Sharob I-II", "Aliqambar", "Qo'shchinor", "Navro'zi Ajam" kabi kuylarni misol qilish mumkin. Shulardan bolalarga mo'ljallanganlari "Dilxiroj", "Jonon", "Lazgi" kabi kuylardir.

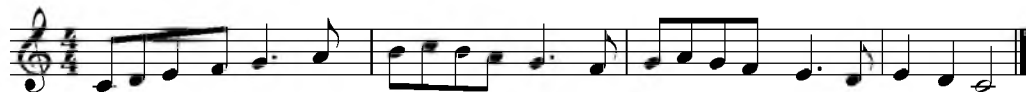
Zamonaviy cholg'uchilar ansambli

Mumtoz cholg'u kuylari ma'naviy ozuqa sifatida insonlarga huzur baxsh etadi.

Xalqimiz orasidan mumtoz kuylar yaratgan va ularni ijro etgan ko'plab mashhurlar yetishib chiqqan. Usta Olim Komilov, Yunus Rajabiy, To'xtasin Jalilov, Saidjon Kalonov, G'anijon Toshmatov, Faxriddin Sodiqov, Muhammadjon Mirzayev, Turg'un Alimatov, Ahmadjon Odilov, Abduhoshim Ismoilov, O'lmas Rasulov, Qahramon Dadayev va boshqalar shular jumlasidandir.

● “Cho‘li Iroq”, “Qo‘shyor”, “Rohat”, “Jonon” kuylarini tinglang.

 Quyidagi kuyni notaga qarab kuylang.

BOLALAR

Jumaniyoz Jabborov she'ri

Habibulla Rahimov musiqasi

Tez

Xud-di bog'-lar gul-che-cha-gi Qir-lar-da-yo

lo-la-lar, O'z-be-kis-ton ke-la-ja-gi - Bo-la-

lar, bo-la-lar, bo-la-lar! Biz quvnoqimiz,

sho'x,er-ka-miz Yo tog'-dan sha-lo-la-lar,

Va-tan-ga por-loq er-ta-miz, Bo-la-lar, bo-la-lar,

bo-la-lar... Bo-la-

lar, bo-la-lar!

Xuddi bog‘lar gul-chechagi,
Qirlarda yo lolalar,
O‘zbekiston kelajagi –
Bolalar, bolalar, bolalar!

Sevinch bo‘lib yog‘dik dilga,
Misli shabnam jalalar,
Biz iftixor, quvonch elga,
Bolalar, bolalar, bolalar!

Biz quvnoqmiz, sho‘x, erkamiz
Yo tog‘dan shalolalar,
Vatanga porloq ertamiz,
Bolalar, bolalar, bolalar!

Boshingizdan quyosh sochdi,
Mangu zarrin tolalar,
Iqbol bizga bag‘rin ochdi,
Bolalar, bolalar, bolalar!

- ?! 1. Mumtoz kuylar deganda qanday asarlarni tushunasiz?
• • 2. Mumtoz kuylar qaysi cholg‘u sozlarida ijro etiladi?
3. Siz qanday kuylarning nomini bilasiz?
4. Bolalarga xos qanday mumtoz kuylar bor?
5. “Jonon” kuyini eslab, kuylab bering.
6. “Bolalar” qo‘shig‘ining mualliflari kimlar? Qo‘shiqni birgalikda kuylang.

3-Mavzu: MUMTOZ ASHULA

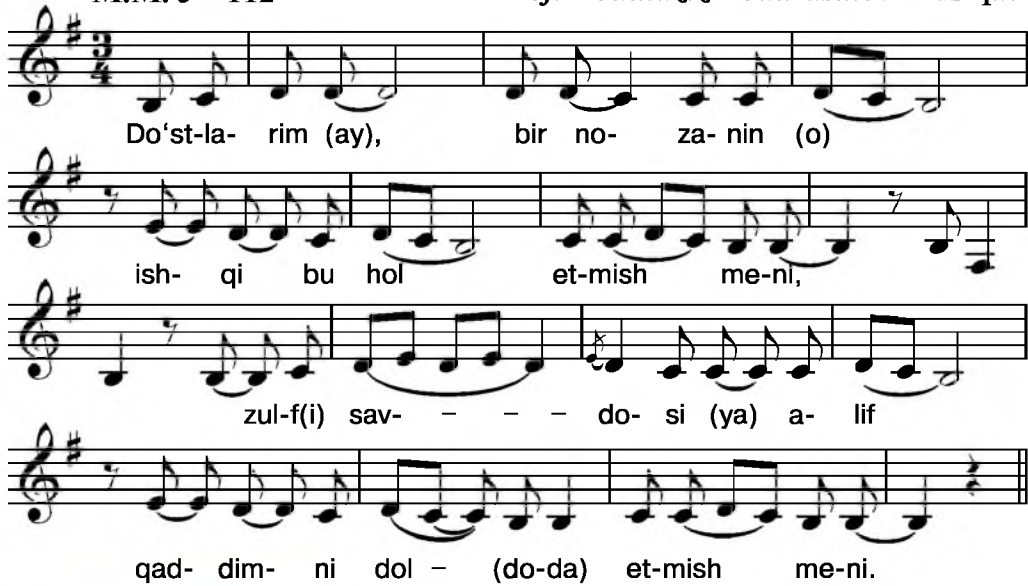
Ashula – bu qo‘shiqqa nisbatan rivojlangan, shakl jihatidan kattaroq bo‘lgan avjli asar. Ashulaning so‘z matnlari ham asosan g‘azal janriga mansub bo‘ladi. Bunday xususiyatlarga ega bo‘lgan asarlar, odatda, “mumtoz ashula” yoki “xalq ashulasi” deb yuritiladi. Mumtoz ashulalar ham xalq ichidan chiqqan mohir sozanda, xonanda va bastakorlar tomonidan yaratilgan. Mumtoz ashulalar o‘zining salobatlilik, keng qamrovliligi va purma‘noligi bilan ajralib turadi. Ularning turlari, shakllari juda ko‘p.

Mumtoz ashulalar xalq orasida keng ommalashgan. Ularga “Ushshoq”, “Feruz”, “Bayot”, “Suvora”, “Chorgoh”larni kiritish mumkin. Xalqqa yoqqan ashula tezda ommalashadi va uning namunasi ham ko‘payadi. Xususan, “Ushshoq”ning bir qancha turi bor. “Samarqand ushshog‘i”, “Qo‘qon ushshog‘i”, “Toshkent ushshog‘i”, “Sodirxon ushshog‘i” va boshqalar. “Guluzorim”, “Dilxiroj”, “Ey sabo”, “Ko‘cha bog‘i I–II”, “Abdurahmonbegi”, “Aylagach”, “Fig‘on”, “Sensan sevarim”, “Munojot”, “Tanavor” kabi ashulalar esa xalq orasida mashhur bo‘lib ketgan.

GULUZORIM

M.M. ♩ = 112

Hoji Abdulaziz Abdurasulov musiqasi

Do'st-la- rim (ay), bir no- za- nin (o)
ish- qi bu hol et-mish me-ni,
zul-f(i) sav- - - do- si (ya) a- lif
qad- dim- ni dol - (do-da) et-mish me-ni.

Mumtoz ashula ijrosi.
Xalq hofizi Mahmudjon
Tojiboyev

Mumtoz ashulalar mumtoz adabiyot namoyandalari – Jomiy, Navoiy, Fuzuliy, Bobur, Mashrab, Xorazmiy, Ogahiy, Nodira, Muqimiy, Furqat, Charxiy kabi shoirlarning lirik yo‘nalishda yaratilgan g‘azal va she‘rlariga bastalangan.

Mumtoz ashulalar yakka yoki jo‘rnavoqlikda ijro etiladi. Xonandalar esa sozandalar ansambli jo‘rligida yoki o‘zlarining sozlari bilan ham ashula aytadilar. Mumtoz ashula ijro etishda ko‘proq tanbur, dutor, g‘ijjak, doira cholg‘ularidan tuzilgan dastalardan foydalaniladi.

Mumtoz ashula ijrochilarini biz “hofiz” deb ataymiz. Biz ustoz xonandalardan Halima Nosirova, Saodat Qobulova, Orifxon Hotamov, Ochilxon Otaxonov, Hasan Rajabiy,

O‘lmas Saidjonov, Munojot Yo‘lchiyeva, Mahmudjon Tojiboyev, Mashrab Ermatovlarni hurmat bilan tilga olamiz.

- “Ushshoq”, “Soqiynomai Savti Kalon” va “Guluzorim” (Hoji Abdulaziz Abdurasulov) ashulalaridan birini tinglang.

🎵 Quyidagi kuyga dirijorlik qilib, notalarini aniq, ravon va sof tovush bilan kuylang.

Shoshilmay

- ?!
1. Ashula qanday janr?
 - • 2. Mumtoz ashulalardan qaysilarini bilasiz?
 3. Mumtoz ashula qanday shoirlarning soʻzlari bilan aytiladi va ulardan kimlarni bilasiz?
 4. Mumtoz ashula ijrochilari haqida gapirib bering.

4-Mavzu: SHASHMAQOM – MUMTOZ MUSIQAMIZ ASOSI

Shashmaqom – oʻzbek va tojik xalqlarining mumtoz musiqasi hisoblanadi. Shashmaqom Buxoroda XVIII asrga kelib toʻla shakllangan. Uning tarkibida 250 dan ortiq yirik shakldagi kuy va ashulalar mavjud. Shashmaqom – olti maqom deganidir. Ular “Buzruk”, “Rost”, “Navo”, “Dugoh”, “Segoh” va “Iroq” deb nomlanadi.

Shashmaqomni maxsus bilimga ega boʻlgan sozanda va xonandalar ijro etishadi. Ularni biz “maqomchilar” deb ataymiz. Azaldan Shashmaqomni ijro etadigan maxsus ansambllar faoliyat koʻrsatib kelgan. Bunday ansambllarga Toshkentda “Badiiy jamoalar direksiyasi” tarkibida faoliyat olib borayotgan Yunus Rajabiy nomidagi “Maqomchilar”, Buxoro, Xorazm, Samarqand, Andijon va Fargʻona viloyatlaridagi maqomchilar ansambllari misol boʻla oladi.

TASNIFI BUZRUK

Buzruk maqomidan

“Shashmaqom” tarkibidagi asarlardan tinglang (masalan, Buzruk maqomidan “Tasnifi Buzruk” va h.k.).

Yunus Rajabiy nomidagi maqomchilar ansambli.
Badiiy rahbar Abduhoshim Ismoilov

TOSHKENT

Usmon Qo'chqor she'ri

Xurshida Hasanova musiqasi

Tez

Jon - dek la - ziz sha - har - san,

A - ziz sha - har - san. O - si - yo os - mo-

- ni - da, Yul - duz sha - har - san.

Ey, qu-yosh shah- rim, O' - zing bosh shah - rim,

Gul - la - gan ma-kon,

Jo - nim Tosh- ken-tim - san. Top - gil

sha-raf - shon, Os - mo - nim Tosh - kent - san.

Bir dam ko'r - ma- sam O - nam dek

qo'm - sar - man.

O' - zing sha - ra - fim Tosh- ken- tim- san.

vab-saytimiz: Zokirjon.com

Zokirjon.com vab-sayti orqali o'zingiz uchun kerakli ma'lumotlarni yuklab oling.

Zokirjon Admin bilan

90-530-68-66, 91-397-77-37 nomerga telegram orqali bog'lanishingiz yoki nza456, nza445 izlab telegramdan yozishingiz so'raladi.

Telegramda murojaatingizga o'z vaqtida javob beriladi.

6-sinf musiqa darsligini to'liq holda olish uchun telegramdan yozing.

Telegram kanalimiz:

@Maktablar_uchun_hujjatlar

To'lov uchun: HUMO 9860230104973329

Plastik egasi Nabiyev Zokirjon

DIQQAT!!!

Sizga bu **OMONAT** qilib beriladi.
To'liq holda olganingizdan so'ng:
Faqat o'zingiz uchun foydalaning.
Hech kimga bermang hattoki eng yaqin insoningizga ham.
Internet orqali vab-saytlarga joylamang.

Kanal va gruppalariga tarqatmang.

OMONATGA

HIYONAT QILMANG.

Bizni hizmatdan foydalanib qulay imkoniyatga ega bo'ling!

Bizda maktablar uchun quydagi hujjatlar mavjud

- 1. 1-11-Sinflar uchun sinf soati ish reja va konspektlari**
- 2. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan to'garak hujjatlari**
- 3. Sinf rahbar hujjatlari**
- 4. Metodbirlashma hujjatlari**
- 5. Ustama hujjatlari**
- 6. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan konspektlar**
- 7. 1-11-Sinflar uchun Ish rejalar (Taqvim mavzu rejalar)**
- 8. Darsliklarning elektron varianti**
- 9. Maktab ish hujjatlari**
- 10. Direktor ish hujjatlari**
- 11. MMIBDO' ish hujjatlari**
- 12. O'IBDO' ish hujjatlari**
- 13. Psixolog hujjatlari**
- 14. Xotin-qizlar qo'mitasi ish hujjatlari**
- 15. Kutubxona mudirasi ish hujjatlari**
- 16. Besh tashabbus hujjatlari**
- 17. Ochiq dars ishlanmalar, taqdimotlar, slaydlar**